

Jaume I. *Libro de los hechos*. València: Institució Alfons el Magnànim. Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació, 2026, 570 p.
ISBN: 978-84-1156-129-7

Jacob Mompó Navarro
Universidad de Alcalá

La publicació, l'any 2024, de l'última edició del *Llibre dels feits* del rei Jaume I, a cura d'Antoni Ferrando Francés i Vicent Josep Escartí Soriano, constituï un dels esdeveniments editorials més significatius de la filologia catalana dels darrers anys. L'edició, publicada en la sèrie Fonts Històriques Valencianes de Publicacions de la Universitat de València, en coedició amb l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, fixa el text de la crònica reial prenent com a base el manuscrit C —el ms. 1734 de la Biblioteca de Catalunya—, còpia feta per Juan de Barbastro l'any 1380 per encàrrec de Pere el Cerimoniós i l'únic testimoni cancelleresc conservat de la versió que el Cerimoniós mateix considerà com a canònica. Ara, amb aquest text de referència, la professora Júlia Butinyà ha enllestit una interessant traducció al castellà que, sens dubte, mereix atenció i reconeixement.

Júlia Butinyà és catedràtica emèrita de la UNED i una de les medievalistes amb més projecció internacional. La seua trajectòria, consagrada a l'estudi de la prosa catalana dels segles XIII al XV i a les connexions entre la literatura catalana i les grans tradicions humanistes europees, li proporciona un bagatge acadèmic i intel·lectual indiscutible per a abordar una tasca tan exigent com la traducció del *Llibre dels feits*. La seua producció prèvia sobre literatura catalana medieval li confereix una destresa hàbil sobre les estructures retòriques, la sintaxi oralitzadora i el registre regi de la prosa jaumina. I aquesta experiència acumulada es fa palesa en cada pàgina de la seua versió castellana.

El valor de la traducció és indiscutible, com també el seu rigor filològic. I, així, destaca la voluntat de la traductora de mantindre, sense artificis, la veu narrativa del rei al llarg de tota una obra que, en origen, fou

dictada o, com a mínim, elaborada des d'una retòrica marcadament oral. La traducció de Butinyà preserva la immediatesa de la dicció reial, l'ús de les formes paratàctiques i la cruesa narrativa pròpia de la crònica reial, sense renunciar, però, a una prosa castellana elegant i, alhora, llegidora per al públic contemporani. Una de les virtuts més apreciades de la traducció de Butinyà és la seua doble dimensió: d'una banda, rigorosa per a l'especialista; de l'altra, accessible per al lector no necessàriament especialitzat. En un context actual, en què el gran públic castellanoparlant té un accés limitadíssim a les cròniques medievals de la Corona d'Aragó —a diferència del que ocorre amb la historiografia castellana coetània—, aquesta versió ompli un buit en la literatura historiogràfica més que evident.

La traducció és, a més, un instrument de mediació intercultural en el sentit més ampli del terme. El *Llibre dels feits* narra la construcció d'una realitat política complexa en un temps convuls, com era aquell segle XIII. El fet que ara, al segle XXI, la crònica circule en castellà no és, de cap manera, una concessió al centralisme lingüístic. Ben al contrari, es tracta d'una manera d'afermar, entendre i divulgar la importància d'un text català en la memòria col·lectiva de tots els territoris que el rei Jaume va contribuir a forjar. Butinyà és plenament conscient d'aquesta dimensió simbòlica del text jaumí i la seua traducció funciona, en aquest sentit, com un acte de reconeixement i de respecte.

La traducció al castellà de Júlia Butinyà del *Llibre dels feits* és, per tant, una obra filològica i literària de qualitat, que honora el text original i el posa a l'abast d'un públic ampli sense trair-ne la complexitat. La professora Butinyà hi demostra que la traducció de textos medievals és una disciplina que exigeix tant el domini dels instruments científics de la filologia com una sensibilitat literària aguda, dues qualitats que concorren notablement en l'obra que ressenyem.

Aquesta traducció representa, en resum, una aportació ben interessant a la difusió del patrimoni

literari medieval de la Corona d'Aragó en l'àmbit hispànic i internacional. En recomanem la lectura tant a l'especialista en literatura medieval com a qualsevol lector interessat en la gènesi cultural i política de la Mediterrània occidental. La comunitat científica deu un reconeixement explícit a la professora Júlia Butinyà, tant per la seua trajectòria investigadora, en general, com, particularment, per aquest treball generós i rigorós, que contribueix en bona manera a fer del *Llibre dels feits* un text encara viu, llegit i estudiat més enllà de les fronteres de la filologia catalana.

Salvador Enguix, *Las periferias mudas. Anatomía de un centralismo que debilita a España y la fragilidad de las élites territoriales*. Barlin Libros, 2026, 160 p.

ISBN: 979-13-87687-10-6

Carles Senso

Doctor en Història i periodista

carlesenso@gmail.com

Una jornada després dels esdeveniments de Mestalla en els quals Vinicius Jr. va ser víctima de càntics i atacs racistes, el Real Madrid va rebre en el Santiago Bernabéu el Rayo Vallecano. Corria la jornada 36, era el 24 de maig de 2023 i es jugava entre setmana, exactament amb el partit dels merengues un dimecres. En aquells dies, el suflé de l'incident del brasiler començava a amainar en certa manera, malgrat el gran impacte mundial. Com sovint, els jugadors i aficionats del Rayo Vallecano degueren sentir (i aguantar) un càntic (entre d'altres) que no va tindre una transcendència mediàtica i política similar: «Vallecanos, yonkis i gitanos». El periòdic *Marca* arreplegava l'endemà: «La parròquia rayista sol entonar aquest càntic cada vegada que el seu equip juga fora de casa i ho ha fet també en moments d'alegria [...] Ho fan sempre des de la ironia, acostumats a sentir-lo en el passat per part d'altres

aficions i mai amb l'objectiu de polemitzar. A pesar que en altres estadis sí que se sol utilitzar en contra del Rayo, en aquesta ocasió no va ser així i no es va cantar des de cap sector dels aficionats del Real Madrid». Gir esperat dels esdeveniments, que només des del dogma de fe és assumible.

Ni molt menys allò va tindre la transcendència que sí que va adquirir el conflicte de Vinicius. De fet, un jutjat de València condemnà a huit mesos de presó els tres aficionats que van proferir insults racistes al brasiler a Mestalla. Entre un ressò mediàtic mundial i el silenci sobre l'altre cas intermedia el que el periodista i delegat de *La Vanguardia* a la Comu-